

מאימתי פרק ראשון ברכות

(א) אלף מאי לא ילדה כליז
דכ"ל (ב) יבמות דף ז' [ט"ז]
(ג) ג'ל רב, (ד) [מגילה יד'
ע"ט], (ה) ג'ל לעומר.

הגהות הב"ח

(א) גבי מאי משמע אמר רבה בר ר"י שילא כליז ומינות דעל יום המנה ואמר נמחק: (ב) שם פ' יקטלינו לו חמל לסוף יתב ליה ברתייה נפק מיניה מנשה ורבישקא יומא חיה ארבעינורא אבהיה לאמטוריינורא לבי מרדשא אמר חד מנייהו חזי רישא דאבא למטורי חיה גלדאני וחד אמר חזי רישא דאבא לאקורבי עליה לעבורי אהטוריהו בארנא מנשה חיה ורבישקא מית קרי אנפשיה וכלי כליז רבי [נשיעה לב] אמר רב מן אפי' ענל: (א) ד"ש ד"ה סמוכים וכו' סמוכים לעד סמיכת כל:

גילון הש"ס

גבי בעי רחמי. עיין עמית כ כ כ וכו' ק"כ פ' ורלא מנדלס נעלס כפי המכסה אפי' מאכניה: שם ב"מ: מ"א: ע"י טורי פנ' ר"ה פ כ ד"ה ל"ק: שם אפילו חרב חדה. ע"י מוס' נדה ע"ז ד"ה הכל:

מוסף רש"י

ברייני. פריעס. טון טויס (סנהדרין ז'): א"ל: אשכס ריקס ויפוחים דלמחנה (יב"ט י"ז): כבשי דרחמנא. דכ"י סמי מילת מילת העלן (סוטה י"ז):

רב ניסים גאון

אמר ליה הווא מינא לברייני. ברוריאי. היא בתו של ר' הנינא בן תרדיון והיא איתא אשתו של ר' מאיר איתא בפרקא קמא דמסכת ע"ז (דף י"ח) ברוריאי דביתו דר' מאיר ברוריאי דר' הנינא בן תרדיון הוא וכבר למדה הברה חכמת לפני החכמים כדאמרינן בספחים (ב"ב תמיד י"ח) אמר ליה ומה ברוריאי דביתו דר' מאיר ברתי' דר' הנינא בן תרדיון דהוה גמרא תלם מהא (משמע) [נשמעתא] בירמא מחלת מהא ברותא: לפה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג. פרש' גוג ומגוג הוא הממורד הראשון שכתבו בו יתיבב מלכי ארץ (קשה תרוב ויה בתוך ביתו של אדם והתם ממלחמת גוג ומגוג והתם בפרק לפני אידיון של גוים (ע"ז דף ג') גוסי' לעתיד בותא אומת העולם ומתגיינן ומניחין חפלינן בארשיהן ותפלינן בורעוניהן ומזוהה בפתיחה כיון שראויין מלחמת גוג ומגוג באים להם על מי אתם באים על ה' ועל משוה שני' (תהלים ב) למה רגשו גוים [גוים] יתיבבו מלכי ארץ ומי כל אחד ואחד מנחך מוסרותיו והתלך לו שניא נמקרא את מוסרותינו וגו' וכולא ברייתא:

פתח באשרי וסיים באשרי. אלמא חדא היא דאשרי כל חוקי זו סיומא דלמה רגשו גוים הווא: דריוני. פריעס: **תעוים כתיב.** קרי ציה קטואים שיכלה יצר הרע: **שפיל.** השפיל עמך לטוף המקרה. כל דבר שהווא צנוק קרוי שפילו של דבר: **סמוכים לעד ועולם.** דכתיב תורה כתיב [אחרין] נאמנים כל פקודיו סמוכים (א) סמיכת כל פקודיו עשוים באמת וישר וללוךך ולא דבר ריק: **כלום יש ענד שמורד ברנו.** ויבא להכתיב את דברי הנביא: **אמור לו כלום יש צן נו'.** והא חזינן הכא דהוה: **הכא נמי הוה.** סופיה להיות: **ואמר שירה.** כנגד כולם אמר שירה לכשערתה רוח הקודש עליו: **וכל קרבי.** על סס קרבי אמו שדר **צמוק: מאי משמע.** דעל יום המיתה נאמר: **צא וראה וכו'.** הוא ספר דהכי **נעני מאי שנה קרבים דנקט: חמשה ברכי נפשי.** לעיל חשיב להו: **מאי דכתיב מי כהחכם ומי יודע פשר דבר.** משום דלתיי דאפסה בפקימת גאולה לתפלה נקט ליה: **דאשכחן דאזול אליהו לגבי אחאב.** דכתיב וילך אליהו להראות אל אחאב: **יורס אול לגבי אלישע.** כשהלכו על מואב הוא ויהושפט (במלכים ג): **דמתוך שלל היו הולכים זה אל זה לא היה מוכיחו על שלל נשא אשה: כבשי דרחמנא.** סמרים דכתיב כמו רישא כבשח (חולין ד' ג'): **דבטמנת האפר: נגורה גוריה.** שמתות: **מקונלני מציס אצי אצא.** דוד שראה את המלאך ומרבו שלופה צידו צנוק ספר שמואל (ב' דל) **ולא מנע עצמו מן הרחמים:** אצי

כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח בה באשרי וסיים בה באשרי פתח באשרי דכתיב ¹אשרי האיש וסיים באשרי דכתיב ²אשרי כל חוסי בו: הנהו בריוני דהוו בשבבותיה דר"מ והוו קא מצערו ליה טובא הוה קא בעי ר' מאיר רחמי עליוהו כי היכי דלימותו אמרה ל' ברוריא רביתהו מאי דעתך משום דכתיב ³יתמו חמאים מי כתיב חומאים חמאים כתיב ועוד שפיל לסיפיה דקרא ורשעים עוד אינם כיון דיתמו חמאים ורשעים עוד אינם אלא * בעי רחמי עליוהו דלהדרו בתשובה ורשעים עוד אינם בעא רחמי עליוהו והדרו בתשובה: אמר לה הווא צדוקי לברוריא כתיב ⁴רני עקרה לא ילדה משום דלא ילדה רני אמרה ליה שמיא שפיל לסיפיה דקרא דכתיב כי רבים בני שוממה מבני בעולה אמר ה' ⁶אלא מאי עקרה לא ילדה רני כנסת ישראל שדומה לאשה עקרה שלא ילדה בנים לגיהנם כותייכו: א"ל הווא צדוקי לר' אבהו כתיב ⁵מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו וכתביב ⁶לדוד מכתם בברחו מפני שאול במערה הי מעשה הוה ברישא מכדי מעשה שאול הוה ברישא לכתוב ברישא אמר ליה אתון דלא דרשיתון סמוכין קשיא לכו אנן דדרשינן סמוכים לא קשיא לן ⁷דא"ר יוחנן סמוכין מן התורה מנין שניא ⁷סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג שאם יאמר לך אדם כלום יש עבד שמורד ברבו אף אתה אמור לו כלום יש בן שמורד באביו אלא הוה הכא נמי הוה: אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מאי דכתיב ⁸פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה כנגד מי אמר שלמה מקרא זה לא אמרו אלא כנגד דוד אביו שדר בחמשה עולמים ואמר שירה דר במעי אמו ואמר שירה שנאמר ⁹ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו יצא לאויר העולם ונסתכל בכוכבים ומזלות ואמר שירה שנאמר ¹⁰ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברכו ה' כל צבאו וגו' ינק משדי אמו ונסתכל בדדיה ואמר שירה שנאמר ¹¹ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו מאי כל גמוליו אמר ר' אבהו שעשה לה דדים במקום בינה טעמא מאי אמר ¹²(רבי) יהודה כדי שלא יסתכל במקום ערוה רב מתנא אמר כדי שלא יינק ממקום המנופת ראה במפלתן של רשעים ואמר שירה שנאמר ¹³יתמו חמאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה נסתכל ביום המיתה ואמר שירה שנאמר ¹²ברכי נפשי את ה' ה' אלהי גדלת מאד הוד והדר לכשת מאי משמע ⁶דעל יום המיתה נאמר אמר רב רב שילא מסיפא דעניינא דכתיב ¹³תסתור פניך יבהלון תוסף רוחם יגועון וגו' רב שמי בר עוקבא ואמרי לה מר עוקבא הוה שכיח קמיה דר' שמעון בן פזי והוה מסדר אגרתא קמיה דר' יהושע בן לוי אמר ליה מאי דכתיב ⁹ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו אמר ליה בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא ⁷מדת בשר ודם מדת בשר ודם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים והקב"ה אינו כן צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים והיינו דאמרה חנה ¹⁴אין קדוש כה' כי אין בלתך ואין צור כאלהינו. מאי אין צור כאלהינו אין צייר כאלהינו ⁷מאי כי אין בלתך אמר ר' יהודה בר מנסיא אל תקרי כי אין בלתך אלא אין לבלותך שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מדת בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו והקב"ה מבלה מעשיו א"ל אנא הכי קא אמינא לך הני חמשה ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד לא אמרן אלא כנגד הקב"ה וכנגד נשמה מה הקב"ה מלא כל העולם אף נשמה מלאה את כל הגוף מה הקדוש ברוך הוא רואה ואינו נראה אף נשמה רואה ואינה נראית מה הקב"ה זן את כל העולם כלו אף נשמה זנה את כל הגוף מה הקב"ה טהור אף נשמה טהורה מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים אף נשמה יושבת בחדרי חדרים יבא מי שיש בו חמשה דברים הללו וישבת למי שיש בו חמשה דברים הללו: אמר רב המנונא מאי דכתיב ¹⁵מי כהחכם ומי יודע פשר דבר מי כהקדוש דהכי הוא שיודע לעשות פשרה בין שני צדיקים בין חזקיהו לישעיהו חזקיהו אמר ליתי ישעיהו גבאי דהכי אשכחן באליהו דאול לגבי אחאב (שנאמר ¹⁶וילך אליהו להראות אל אחאב) ישעיהו אמר ליתי חזקיהו גבאי דהכי אשכחן ביהורם בן אחאב דאול לגבי אלישע מה עשה הקב"ה הביא יסורים על חזקיהו ואמר לו לישעיהו לך ובקר את החולה שנאמר ¹⁷בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' (צבאות) צו לבינתך כי מת אתה ולא תחיה וגו' מאי כי מת אתה ולא תחיה מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא אמר ליה מאי כולי האי אמר ליה משום דלא עסקת בפרייה ורביה א"ל משום דחזאי לי ברוח הקדש * דנפקי מינאי בנין דלא מעלו א"ל בהדי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת איבעי לך למעבד ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד אמר ליה השתא ה' בי ברתך אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מנאי בנין דמעלו א"ל כבר נגזרה עליך גזירה א"ל בן אמוץ כלה נבואתך וצא כך מקובלני מביית אבי אבא * אפי' חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים אתמר נמי רבי יוחנן ורבי (אליעזר) דאמרי תרווייהו אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים שניא ¹⁸הן יקטלני לו איחל (א) * א"ר

1. אשרי האיש אשר לא ידע בעצמו רשעים וברוך חסאיהם לא עמד וקמושב לציים לא שבו: תהלים א א
2. נשקו בר פן יאנף ותואבדו דרך פי יבער כמעט אפוי אשרי כל חוסי בה: תהלים ב י ב
3. יתמו חסאיהם מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את ה' וכל קרבי את ה' וכל קרבי את ה': תהלים קד לה
4. רני עקרה לא ילדה פצויה רנה ונהלי לא חלה פי רבים בני שוממה מבני בעולה אמר ה': ישעיהו נג א
5. מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו: תהלים ג א
6. למנוצח אל תשחת לדוד מכתם בברחו מפני שאול במערה: תהלים ג א
7. סמוכים לעד לעולם עשוים באתי וישר: תהלים קיא ח
8. ויחזק חסדך על לשונתי: תהלים קיא ח
9. לדוד ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו: תהלים קג א
10. ברכי ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמע בקול דברו: תהלים קג ב
11. ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליה: תהלים קג ב
12. ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי מאד הוד והדר ויודי לקשת: תהלים קג ב
13. סתתיר פניך יבהלון תוסף רוחם יגועון ואל יעקרו ישעיהו: תהלים קד טט
14. אין קדוש כיון פי אין בלתך ואין צור כאלהינו: שמואל א ב
15. מי כהחכם ומי יודע פשר דבר חכמת אדם תאייר פניו ועו פניו ישא: קהלת ח א
16. וילך אליהו להראות אל אחאב והרעב חזק בשמרון מלכים א י"ח ב
17. בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' צו לבינתך כי מת אתה ולא תחיה ומי כהחכם ומי יודע פשר דבר מי כהקדוש דהכי הוא שיודע לעשות פשרה בין שני צדיקים בין חזקיהו לישעיהו חזקיהו אמר ליתי ישעיהו גבאי דהכי אשכחן באליהו דאול לגבי אחאב (שנאמר ¹⁶וילך אליהו להראות אל אחאב) ישעיהו אמר ליתי חזקיהו גבאי דהכי אשכחן ביהורם בן אחאב דאול לגבי אלישע מה עשה הקב"ה הביא יסורים על חזקיהו ואמר לו לישעיהו לך ובקר את החולה שנאמר ¹⁷בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' (צבאות) צו לבינתך כי מת אתה ולא תחיה וגו' מאי כי מת אתה ולא תחיה מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא אמר ליה מאי כולי האי אמר ליה משום דלא עסקת בפרייה ורביה א"ל משום דחזאי לי ברוח הקדש * דנפקי מינאי בנין דלא מעלו א"ל בהדי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת איבעי לך למעבד ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד אמר ליה השתא ה' בי ברתך אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מנאי בנין דמעלו א"ל כבר נגזרה עליך גזירה א"ל בן אמוץ כלה נבואתך וצא כך מקובלני מביית אבי אבא * אפי' חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים אתמר נמי רבי יוחנן ורבי (אליעזר) דאמרי תרווייהו אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים שניא ¹⁸הן יקטלני לו איחל (א) * א"ר

18. הן יקטלני לו איחל (א) * א"ר

רבינו חננאל

דכל פרשה שהיתה חביבה לדוד פתח באשרי וסיים בה באשרי [פתח] לה אשרי האיש וסיים בה אשרי כל חוסי בו, וכוריד אשי דהוה בתרא קיימא לו, ודבולוהו תפלות מתחילין לו שפתי הפתח. וכן לכתבה. למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג, שאם יאמר לך אדם יש עבד שמורד לרבו וכו', כה אמר י"י צו לבינתך כי מת אתה, כעולם הזה, ולא תחיה בעולם הבא, משום דלא עסקת בפרייה ורביה. אמר ליה חזקיהו ברוריא דלא נפקי מיני דרעא מעליא, אמר ליה בהדי כובשי דמרי לעמיתא למה לך מאי דמפקדת בניי דכוילי, נסיב בת ישעיהו הנביא ואוליד מנשה ורבישקא.